

Galeislaaf van het leven, idool der decadentie

Peter Nissen, de nieuwe hoogleraar Cultuurgeschiedenis van het christendom te Tilburg, is nogal épris van het werk van Joris-Karl Huysmans (1848-1907). Dat valt op te maken uit een beknopte beschouwing over de belangstelling in kunstenaarskringen voor mystiek en religie zonder kerkelijke bindingen, die rond de voorlaatste eeuwswisseling plotseling herleefde.

Huysmans was van die stroming een belangrijk exponent. De auteur, zoon van een Brabantse illustrator van kerkboeken die naar Frankrijk emigreerde, liet zich inspireren door het eeuwenoude werk van mystici als Hadewych en Ruusbroec. In 1885 maakte hij naam met de roman *À Rebours* (*Tegen de keer*).

Uit *À Rebours* spreekt een verlangen naar het geheim dat de rede overstijgt. Het boek besluit met het gebed van een kerkvertaler met heimwee. 'Heer heb medelijden met de christen die twijfelt, met de ongelovige die zo willen geloven, met de galeislaaf van het leven die alleen scheep gaat, in de nacht, onder een firmament, dat niet meer wordt verlicht door de vertroostende bakens van de oude hoop!'

Zielsverwanten in ons land waren enthousiast over deze decadentenbijbel bij uitstек. Onder hen de Tachtiger Lodewijk van Deyssel, die de 'doorleefdheid' van *À Rebours* tot hét criterium van waarachtige literatuur uitriep. Die idolatrie sloeg als bij toverslag om in weerzin toen Huysmans terugkeerde in de schoot van de katholieke moederkerk. 'Buiten de kerk geen vreten', zoals hij eerder al de hoofdpersoon van *A vu-l'eau* (*Op drift*) in de mond legde.

Hoe spijtig dat Nissen verzuimt de lijn door te trekken en na te gaan in hoeverre in de hedendaagse literatuur een vergelijkbare hang naar mystiek te bespeuren valt. Aanknopingspunten genoeg, zoals in het werk van Gerard Reve, Willem Jan Otten, Désanne van Brederode, Renate Dorrestein, Oek de Jong. Een aardig onderwerp voor nader onderzoek. **Gert J. Peelen**

★★★★★
Eene zachte aanraking van zijn zieleleven – Over 'ware' en 'valse' mystiek rond 1900
Peter Nissen
Vanilt; 48 pagina's; € 9,95
ISBN 978 94 6004 004 7

Het geluk van rietsnijder en paardenslager

Ze zijn de jongsten niet meer, en de laatsten in hun soort. Ze fabriceren iets met hun handen (barometers, sigaren, klompen), maken natuurproducten te gelde (honing, riet, ansjovis), hebben een verwerkingsbedrijfje (als molenaar of paardenslager), verlenen diensten (als kosten, brug- en vuurtorenwachter) of drijven een handelkje (als kolenboer, parlevinker of textielagent).

Volkscrant-journalist Wil Thijssen keek ieder van deze mohikanen dagenlang op hun vingers en tekende op wat ze deden en zeiden. Het resultaat is *'t Is mooi geweest*, een kloek verzameling reportages over uitstervende beroepen.

Elk beroep vult zo'n twintig pagina's. Thijssen beschrijft haar objecten minutieus, in een stapvoets proza dat een wonderlijk stilistisch effect ressoorteert. Niet in de taal zelf, want de zinnen zijn ongepolijst. Maar de micro-observaties dwingen de lezer in het ritme en de levenshouding van een verdwijnend menstype.

De alledaagse dialoogjes, de kleine handelingen maken voelbaar hoe iemand zich onverstoorbaar kan toeleggen op één tastbaar vak. En lange werkdagen en onzekere inkomsten voor lief neemt. En nooit wil stoppen.

Zo wordt het existentiële geluk erfahrbaar van mensen die zich in een hechte sociale omgeving nuttig maken. Zelf relativeren ze hun werk (de brugwachter: 'de hele dag een beetje slap lullen'), maar hun toewijding en meesterschap zijn onmiskenbaar. De imker 'zet een gevallen bijtje van amper vijf minuten oud voorzichtig terug in de kast', de brugwachter toont zich tevens gids, loods, praatpaal en dorpsпил.

De veertien staan slechts model. Elke reportage gaat ook in op de industrieën en maatschappelijke trends die een hele bedrijfstak of een keten van ambachten verdrücken. Een markant kleurenportret van Raymond Rutting leidt ieder verhaal in. Verder zijn er alleen archiefphoto's en familiekiekjes in zwart-wit. Toch kiert de 21ste eeuw door de teksten heen. De kolenboer praat over de energiecrisis, de vuurtorenwachter hanteert hypermoderne apparatuur. En de imker heeft al jaren hulp van de gevluchte Koerd Hassan.

Carlen Overdijk

★★★★★
't Is mooi geweest – Uitstervende beroepen
Wil Thijssen
Atlas; 349 pagina's; € 29,-
ISBN 978 90 450 1349 7

Inheemse rozengeur

Een aflevering van deze rubriek wijden aan de trouwpartij is een beetje vals spel. Een modeverschijnsel is het niet. Berichten dat er minder getrouwd wordt, blijken stevast voorbarig. *Daar komt de bruid!* – *Honderd jaar rozengeur en maneschijn* (Scriptum; € 16,-) is van de blijvende populariteit van het fenomeen een prima illustratie. In witte jurk of in hotpants, zwart-wit of psychedelisch – de gang naar het stadhuis werd steeds weer gemaakt.

Toch is dit een boekje van deze tijd. De bruid erin die langs komt is namelijk vooral de Hollandse, de rozengeur is inheems. In een ontzuilde samenleving, bedreigd door duistere globale en multicultiel-krachten, zouden deze bruiden welens in een behoefte kunnen voorzien: aan knusheid, traditie en continuïteit. In de trouwpartij zijn die volop te vinden. Pastoors en schoonmoeders mogen hun macht over bruidsparen hebben verloren, de Hollandse bruiloft is een sobere aangelegenheid gebleven. Extravagante jurken, culinaire excessen, geplunderde wijnkelders en vierdaagse feesten zijn in deze contreien zelden waar te nemen. In het pre-Verdonkiaanse Nederland veroorzaakte wijlen G.B.J. Hiltermann nog een reël door de bruiloft van prins Maurits en Marilène (1998) een toonbeeld van fijne Hollandse tradities te noemen: klein koeitsje, sobere plechtigheid, iedereen's avonds netjes naar huis.

Of de doe-maar-gewoon-bruifloft reden hoort te zijn voor borstgeklap, betwijfel ik. Maar op GBJ's vaststelling van het Hollandse karakter ervan valt niets af te dingen. Wie ooit te gast was op trouwpartijen elders, weet het: soberheid is zelden een kernbegrip. Een der extreemste bruiloften die ik mocht meemaken, was een Georgische, waarop ik per ongeluk verzeild raakte. De niet meer zo nuchtere bruidegom zag mij aan voor een verlate gast, kustte mij vol op de wang en liet mij niet meer vertrekken voor ik vijf gangen had verorberd, op een podium had staan wankelen in groepsdansen en een omvangrijk vuurwerkspektakel had aanschouwd.

Carnivore excessen op Roemeense bruiloften leiden vrijwel altijd tot narigheid in de maagdaam-zone. Het is een publiek geheim dat veel gasten tegen het ochtendgloren op de knieën voor het toilet belanden. In Roemenië bestaat het spreekwoord: 'De liefde is het licht van het leven – vrouwen is het betalen van de elektriciteitsrekening.' In figuurlijke zin geven kerels daarmee aan zich vrijwillig aan de ketting te leggen, in letterlijke dat ze diep in de buidel tasten. Dat je kosten kunt besparen door je bruid in een fietskarretje te vervoeren, een spijkerpak aan te trekken en blokjes kaas te serveren, kunnen al die extravagante volkeren leren uit *Daar komt de bruid!* – de Hollandse.

Miniaturen van Michiel van der Borch uit 1332 voor de *Rijmbijbel*. Foto's Museum Meermanno

Wereldgeschiedenis in bloed en tranen

Twee vrouwen, en de wrede wraak van een criticus

Keuzeboek van de CPNB- actie *Nederland Leest*, tussen 17 oktober en 14 november gratis verspreid in bibliotheken en op scholen: *Twee vrouwen* (1975) van **Harry Mulisch** (81), in eigen land wél geëerd.

Nadat de Vietnam-oorlog was afgelopen, verklaarde Harry Mulisch: 'De oorlog is nu over. Gewonnen. We kunnen elkaar weer verhalen-tjes gaan vertellen.' In de maanden mei en juni van 1975 schreef hij vervolgens de korte roman *Twee vrouwen*, volgens de ondertekening geschiedde dit in Lingueglietta nabij Monaco, en blijkens de foto achterop de eerste edities deed Mulisch dit met ontbloot bovenlijf, en met in zijn hand geen pen maar een sigarettenpijpje.

Met de uitdagendheid die daar-

bij past, bleek macho Mulisch als verteller een vrouw te hebben gekozen, de museumconservator Laura (35), die vijf jaar na haar scheiding van de toneelcriticus Alfred plotseling verliefd wordt op het kapstertje Sylvia (20) uit Petten, dat de liefde al even snel beantwoordt, en bij Laura in Amsterdam komt wonen.

Mannen en vrouwen horen gelijke rechten te hebben, maar te zeggen dat ze ook gelijk zijn 'is natuurlijk flauwekul', aldus Mulisch in interviews. Naar verluidt vonden veel feministen het maar niets, dat Mulisch zich op hun terrein begaf. Wat een vrouw dacht en voelde, kon een man toch nooit begrijpen. Zeker in retrospectief lijkt dat een nodeleze verschansing, want het boek bevestigt dat vooroordeel juist. Sterker nog: wat twee vrouwen denken en voelen,

zonder dat er nog een man aan te pas komt ('Hij bestond helemaal niet', denkt Laura hardop), roept bij de laatste radeloze woede op.

Over de vraag of Mulisch een geloofwaardige vrouw portretteert, kun je discussiëren – en dat is wat de CPNB wil, die een slordige miljoen exemplaren van de roman over het land zal uitstrooien. Bij herlezing dacht ik een paar keer: zou een vrouw dit zeggen? 'Natuurlijk wist ik wat een pik was, al had ik er zelf geen.' Dat laatste lijkt me een geheugensteuntje voor de auteur zelf. De onvruchtbare Laura zegt ook: 'Ik heb er van alles aan laten doen, maar de zaak zat hope-loos verstoep.' Te lomp geformuleerd. En 'lesbisch waren we alleen in zover we met elkaar naar bed gingen' (in hoever?), klinkt ook vreemd afstandelijk.

De kwestie van geloofwaardig-

heid met betrekking tot het vertelperspectief raakt aan een belangwekkender vraagstuk, namelijk of *Twee vrouwen* niet bovenal de uitwerking van een constructie is, een spel der seksen, in de relatie-nelle kermis van de jaren zeventig (zelfontplooiing voor alles, vaak ten koste van anderen) een actueel gegeven. Laura en Sylvia bezoeken in Amsterdam een hippe theatervoorstelling, *Orpheus* vriend, waarin louter rollen voor mannen zijn weggelegd. Onder het publiek bevindt zich ook Laura's ex-man Alfred, de criticus, met zijn nieuwe vrouw. Hij zegt na afloop: 'Als je een stuk maakt met alleen mannen of alleen vrouwen, dan kun je nooit tot een echte tragedie komen, hoogstens tot allerlei melodramatische toestanden, die je mooi kunt ensceneren. Dat is wat we vanavond gezien hebben.' Alle-

maal afgunst, kan Laura sceptisch denken. Maar verdorie, het halfjaar dat haar relatie met Sylvia standhoudt, bestaat vooral uit moeizame toneelstukjes. En als Sylvia terug naar haar ouders gaat, vervalt Laura in onvervalst gemamer en paniekgedrag. Intussen is Sylvia er vandoor gegaan – met Alfred, de criticus die natuurlijk eigenlijk zelf schrijver had willen zijn (Mulisch behandelt mannen even stereotiep als vrouwen), en haar als zijn muze naar Londen meevoert, om daar aan zijn Boek te beginnen.

Maar Sylvia heeft andere plannen. Zodra ze in verwachting is van Alfred, komt ze stralend bij Laura terug: zo, straks hebben we een kind! Melodrama met happy end. Totdat Laura vindt dat het meisje toch echt met Alfred moet praten. Hij komt terug, en voltrekt

alsnog de tragedie, door Sylvia dood te schieten. Zijn gemeenste recensie ooit, van een verhouding waar hij niet bij kon. Wel vruchtbaar, geen schepper. Voeg hierbij enkele snuffjes Orpheus en Oidipous, en we houden een onderhoudend verhaal in handen dat de ongelijkheid van mannen en vrouwen onderstreept.

En de schepper in Lingueglietta stopte grijnzend een nieuwe sigaret in het zwarte pijpje.

Arjan Peters

★★★★★
Twee vrouwen
Harry Mulisch
CPNB; 141 pagina's.
ISBN 978 90 5965 074 9
Tevens verscheen *Twee vrouwen en meer – Over het werk van Harry Mulisch* van Marita Mathijssen (Beize Bij; € 17,90)

uit de verf en is de uitgave als geheel monumentaal te noemen.

Boven in de groene linde zat een moddervette haan kan naast de sprookjes van Grimm nog generaties lang mee. En, eerlijk is eerlijk, dat is wel wat langer dan het op het moment dat je het uitspreekt al een tikje gedateerd klinkende *Reynaert de vos... gerapt!*

Pjotr van Lenteren

★★★★★
Reynaert de Vos... gerapt!
Charlie May
Holland; 40 pagina's; € 14,50 (met cd)
ISBN 978 90 2511 076 5
Vanaf 12 jaar

★★★★★
Boven in de groene linde zat een moddervette haan – De 75 mooiste fabels op rijm gezet
Maria van Donkelaar en Martine van Rooijen
Met prenten van Sieb Posthuma
Gottmer; 158 pagina's; € 18,95
ISBN 978 90 2574 363 5
Vanaf 8 jaar

confronterend taalgebruik staan. Niet zo'n heel groot verschil met rap dus.

May doet niet veel anders dit erkennen in de mond van Charlie May moderne rap en Middelnederlandse verzen het bijzonder goed met elkaar kunnen vinden.

Dat hoeft kenners van de Middelnederlandse literatuur niet te verbazen. Die weten nog wat velen dankzij Walt Disney zijn vergeten, namelijk dat de ridderverhalen die voor het eerst in het Diets werden geschreven vol volks en

groene linde zat een moddervette haan van Maria van Donkelaar en Martine van Rooijen. Daarin zijn de komische verwanten van bovengenoemde dieren satire te vinden. Van Donkelaar en Van Rooijen koken ervoor om vijftienzeventig fabels van Aesopus en La Fontaine te bewerken tot korte versjes in de stijl van Drs. P. Het is wel even wat anders dan rappen, maar voor een veel jongere lezersgroep kan het. Alleen jammer dat de fabels soms te kort zijn en de rijmvond-

Klerenboek
Joëlle Jolivet
De Harmonie/ Manteau; 36 pagina's; € 18,50
ISBN 978 90 6169 862 3
Vanaf 6 jaar

Jolivet laat dit keer met haar prachtige inole-nismen zien wat mensen van verschillen-de tijdvakken en volken zoal aantrekken, soms met lukjes waarachter je het onder-goed kunt zien. Als daar sprake van is ten-minste.

Op het randje
Mikael Engström
Van Goor; 272 pagina's; € 15,95
ISBN 978 90 4750 445 0
Vanaf 13 jaar

De boeken van Mikael Engström beschrijven op indrukwekkende, bijna journalistieke wijze het ontspoorde leven van jonge mensen. Mik komt vanwege zijn alcoholistische vader in aanraking met jeugdzorg en legt zich niet neer bij het gesol dat daarop volgt.

Kleine Felix
Peter van Gestel
Querido; 138 pagina's; € 13,50
ISBN 978 90 4510 658 8
Vanaf 10 jaar

Eerste boek van Peter van Gestel sinds hij de Theo Thijsenprijs voor zijn hele oeuvre won in 2006. Net als in zijn bejubelde *Winterijs* schetst hij het leven van een eigenaardig jongetje in de kange tijd kort na de Tweede Wereldoorlog.